

Agnieszka Woszczyk

Parmenidejskie kroczenie drogą Prawdy

Recenzja książki Dariusza Kuboka: *Prawda i mniemanie. Studium filozofii Parmenidesa z Elei.*
Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004

Liczący sobie nieco ponad sto pięćdziesiąt wersów heksametryczny poemat Parmenidesa odgrywa w dziejach filozofii rolę trudną do przecenienia. Dzieje się tak zarówno z uwagi na jego przełomowy charakter w kontekście filozofii przedsokratejskiej, jak i ze względu na fakt, że określając rdzeń filozoficznej problematyki (problem prawdy i bytu), stał się zarazem stałym punktem odniesienia dla całych pokoleń filozofów, także tych, którzy kwestionują wskazaną przezeń drogę. Książka Dariusza Kuboka jest nie tylko dogłębną analizą myśli Parmenidesa w kontekście wyznaczającej ją tradycji mitologiczno-literackiej oraz filozoficznej, lecz ponadto wnikliwym przedstawieniem wyrastającej z niej historii interpretacji i problemowych nawiązań aż po wiek XX. Praca ta — co zasługuje na podkreślenie — jest pionierską w Polsce monografią filozofii Parmenidesa.

Autor rozpoczyna analizy poematu Parmenidesa od prologu, któremu poświęca pierwszą z czterech części pracy. Prolog poematu, zawierający symboliczną przypowieść o podróży do bogini wtajemniczającej w drogę nocy i drogę dnia, jest podstawą określenia związków Parmenidesa z wcześniejszą tradycją, ale także rozważenia ważniejszych stanowisk interpretacyjnych, gdyż jak przyznaje autor, „w znacznym stopniu przybliżyła cel zamierzeń eleaty” (s. 22). W rozdziale pierwszym tematem rozważań jest funkcja mitycznej stylizacji

prologu oraz relacji między mitem i filozofią. W rozdziale drugim — podmiot liryczny poematu z uwagi na możliwość interpretacji autobiograficznej lub kontrastowej. Kolejne cztery rozdziały stanowią prezentację nawiązań do tradycji mitologicznej, literackiej (Homer, Hezjod) oraz do myśli orficko-pitagorejskiej. Następnie, w kolejnych rozdziałach, badanie koncentruje się na interpretacjach szamanistycznej i alegorycznej, na motywach anabazy i katabazy, związkach Parmenidesa z Pindarem oraz na celach odróżnienia drogi prawdy od drogi mniemania.

Część druga, zatytułowana *Prawda*, zawiera sedno proponowanej przez autora interpretacji myśli Parmenidesa. „Prawda — jak twierdzi — staje się dla eleaty centralnym problemem”; ponadto „poemat Parmenidesa jest pierwszym dziełem, które tematyzuje problem prawdy i jej związek z bytem” (s. 107). Uzasadnienia tych tez dokonuje autor przez analizę charakterystyki drogi prawdy (rozdział pierwszy), wyświetlenie werytatywno-predykatywnej funkcji czasownika „być” w języku greckim (rozdział drugi), rozstrzygnięcie typu związków między myśleniem i bytem (rozdział trzeci), wskazanie i interpretację tak zwanych znaków prawdy, czyli koniecznych właściwości bytu, umożliwiających jego racjonalne badanie (rozdział czwarty).

Kolejna, trzecia część poświęcona jest analizie drogi mniemań, a więc drogi odsłaniającej zmienność rzeczy, zmienność, która przesądza o aproksymatywnym charakterze poznania (rozdział pierwszy). Następnie przedstawione są polemiczne odniesienia do wcześniejszej tradycji myślenia, zarówno przedfilozoficznego, jak i filozoficznego, których błąd — zdaniem Parmenidesa — polegał na uwydatnieniu kategorii powstawania i przeobrażania się, a więc kategorii drogi mniemań, co przekreślało możliwość poznania prawdy (rozdział drugi). Kolejne rozdziały przedstawiają teorię dwóch form, koncepcję postrzegania, zarys kosmologii i kosmogonii, a także — co, choć być może z odmiennych powodów, pozostanie tak samo interesujące dla współczesnego czytelnika, jak dla ludzi epoki Parmenidesa — fragmenty dotyczące prokreacji, a ściślej: wyobrażeń na temat embriogenezy i embriologii.

Ostatnia część pracy *Recepcja filozofii Parmenidesa i inspiracje Parmenidejskie w filozofii greckiej* zawiera omówienie rozwoju poglądów w szkole eleackiej — dialektyki Zenona i monizmu Melissosa (rozdział pierwszy). Autor zwraca uwagę na potrzebę odróżnienia filozofii Parmenidesa od koncepcji jego następców, gdyż „przesłaniają prawdziwy obraz jego filozofii” (s. 298). Następnie (w rozdziale drugim) analizuje próby budowania ontologii na kanwie drogi prawdy Parmenidesa w filozofii przedplatońskiej. Kolejny rozdział pokazuje

fundamentalną rolę inspiracji Parmenidejskich w filozofii Platona, a także rzekomy charakter odrzucenia perspektywy drogi prawdy w tak zwanym ojcobójstwie Parmenidesa z dialogu *Sofista*. Rozdział czwarty ukazuje zasadniczą zbieżność celu filozofii w ujęciu Parmenidesa i Arystotelesa. Uwidacznia się to zwłaszcza w Stagiryty koncepcji istoty oraz w sposobie rozumienia typu związku między bytem, myśleniem i językiem. W rozdziale piątym, na przykładzie Plotyna i Simplikiosa, pokazana zostaje recepcja poematu Parmenidesa w neoplatonizmie.

W ostatnim, szóstym, rozdziale autor przedstawia dalsze oddziaływania Parmenidesa. Nie jest to bynajmniej proste wyliczenie koncepcji czy nazwisk filozofów; przeciwnie — prezentuje tu pewną wizję dziejów filozofii, za punkt wyjścia przyjmując myśl eleaty, wizję, w której akcentuje zwłaszcza różnicę między grecką a nowożytną perspektywą myślenia; chociaż — i to autor wyraźnie podkreśla — już Augustyńskie *dubito ergo sum* i *ratio Anselmi* mogą stanowić przyczynek do traktowania bytu jako myśli, co wyraźną artykulację znalazło w filozofii Georga Wilhelma Hegla. Autor nie wprowadza przy tym czarno-białych schematów ani ocen. Dostrzega zarówno dokonane w różnym stopniu deformacje myśli Parmenidesa, jak i twórcze kontynuacje — co pokazuje, biorąc za przykład filozofię Immanuela Kanta — które pozostają zgodne z duchem poematu, choć nie zawsze twórca danej koncepcji uświadamiał sobie wpływ eleaty. Obszerne omówienie znalazły w rozprawie także interpretacje myśli Parmenidesa dokonane przez czołowe postacie współczesnej filozofii, jak Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger, Emmanuel Lévinas, Ludwig Wittgenstein i Karl Raimund Popper.